

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ORIJENTALNU FILOLOGIJU
KATEDRA ZA ARAPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Temeljne poetske teme Nazik al-Malaika

(Završni magistarski rad)

Mentor:

prof. dr. Mirza Sarajkić

Kandidatkinja:

Zlata Hasić-Karaga

Sarajevo, juli 2023.

SADRŽAJ

UVOD.....	3
DOPRINOS NAZIK AL-MALAIKA MODERNOM ARAPSKOM PJESNIŠTVU.....	4
TEMA SMRTI.....	10
-PJESMA "KOLERA".....	11
-PJESMA "ELEGIJA BEZVRIJEDNE ŽENE".....	17
TEMA POTRAGE ZA SREĆOM.....	20
TEMA REVOLUCIJE.....	28
- REVOLUCIJA KAO ODRAZ VLASTITIH STANJA.....	29
- REVOLUCIJA KAO POZIV NA HUMANOST.....	32
- REVOLUCIJA KAO POZIV NA MORALNO BUĐENJE.....	34
- REVOLUCIJA, DOMOVINA, SLOBODA.....	36
ZAKLJUČAK.....	39
المخلص.....	41
IZVORI.....	42
LITERATURA	42
INTERNET	43

UVOD

U ovom radu predstaviti ćemo temeljne poetske teme iračke pjesnikinje, komentatorice i književnice Nazik al-Malaika (Nāzik al-Malā'ika). Pored Badra Šakira al-Sayyaba (Badr Šākir al-Sayyāba) jedna je od prvih koji su počeli pisati poeziju slobodnog stiha, ne samo u Iraku već u čitavom arapskom svijetu modernog doba. Poezija slobodnog stiha smatra se prozodijskom revolucijom koja podrazumijeva znamenito odstupanje od klasične forme arapske kaside.

Interes za ovu temu pobudila je spoznaja o bogatom opusu ove pjesnikinje, njenom nepokolebljivom duhu, s obzirom na to da je prva žena, a onda činjenica gdje i kada se pojavila, o čemu je pisala, na koji način se predstavila i predstavljala svoju stvarnost. Dodatni motiv za pisanje ovog rada leži u činjenici što se ove, 2023. godine, obilježava stotinu godina od rođenja Nazik al-Malaika. Izvori koje smo koristili prilikom pisanja ovog rada su dvotomna antologija pjesama Nazik al-Malaika koje sadrže zbirke pjesama: I tom: *Tragedija života, Pjesma čovjeku i Zaljubljenica noći*, a II tom sadrži zbirke: *Krhotine i pepeo, Mirnoća valova i Mjesečevo stablo*, objavljenih u periodu od dvadesetak godina, između 1947. i 1970. Nazik al-Malaika važi za jednu od najistaknutijih predstavnika modernizma, onih koji su podržavali kritičku misao u vremenu pojave protivnika i podržavatelja metričke poezije.

Zanimljiva tema u opusu al-Malaika je položaj žena u iračkom patrijarhalnom društvu, neravnopravnosti i nužne promjene koje se moraju desiti, o kojima je pisala u svojim pjesmama, člancima i kratkim pričama. Nažalost, smrt je spriječila u nakani da objavi svoj prvi roman.

Rad u uvodnom dijelu govori o doprinosu Nazik al-Malaika modernom pjesništvu, zatim razmatramo tri glavna poglavlja u kojima se govori o temeljnim poetskim temama Nazik al-Malaika. Prva tema je tema smrti koja je obilježila kako samu pjesnikinju tako i njen rad. Zaokupljenost ovom temom posljedica je različitih utjecaja kako ideoloških tako i društvenih, na samu pjesnikinju. Doživljaj smrti krajnje je pesimističan i predstavlja okončanje patnje ovog života. Druga je tema sreće gdje pjesnikinja analizira sve slojeve društva pokušavajući dokučiti sreću i otkriva nam da je sreća u cjelokupnom stvaralaštvu. Tema revolucije sama se nametnula karakterom pjesnikinje i njenim životom, uveliko diktiranim okolnostima, situacijama i reagiranjima na društvena događanja, koja su ustvari odraz prkosa, snage i živosti pjesnikinje.

1. DOPRINOS NAZIK AL-MALAIKA MODERNOM ARAPSKOM PJSNIŠTVU

Nazik al-Malaika¹ je iračka pjesnikinja i jedna od najistaknutijih predstavnika moderne arapske poezije. Ona zauzima istaknuto mjesto ne samo iz razloga što je bila kreativna, inovativna ili zato što je doprinijela pozitivnom razvoju arapske pjesme, kako u pogledu tematike, materije i strukture, već zato što je bila ustrajna u svojim naporima doprinošenju modernoj arapskoj poeziji. Svojim radovima, pisanjem i objavljivanjem zbirki poezije i stavovima o nekim tehničkim, jezičkim i intelektualnim pitanjima moderne arapske književnosti, ukazivala je na potrebe preporoda društva. Stoga, ne čudi činjenica da se za njen rad pročulo i dalje od arapskog svijeta. Al-Malaika je pisala slobodnim stihom refleksivne pjesme u prozi nastojeći se osloboditi tradicionalnih oblika. Slobodni stih predstavlja pojam kojim se označavaju različiti stilovi pisanja poezije, a koji se ne pridržavaju tradicionalnih ograničenja u ritmici i metrici. U pogledu slobodnog stiha u arapskoj poeziji to znači odstupanje od stoljetne tradicije slijeđenja parametara: određene dužine stiha, rime, ritma koji se morao slijediti, a odstupanje se smatralo ravnim činom odmetništva. Iz tog razloga, Nazik al-Malaika bila je žestoko kritizirana. Al-Malaika sama je argumentirala svoja poetička polazišta. Zajedno sa Badr Šakir as-Sayyabom i Abd al-Wahhab al-Bayatiyem ('Abd al-Wahhāb al-Bayyātī) nastojala je naglasiti potrebu za širenjem koncepta noviteta i modernosti u književnoj

¹ Nazik al-Malaika je rođena u Bagdadu, Iraku, 23. augusta 1923. Njen otac je bio učitelj i lingvista, uredio je enciklopediju arapskog jezika od dvadeset tomova. Njena majka, Salma Abdul-Rezzak (Salmā 'Abdul Razzāq), također je bila pjesnikinja i pisala je poeziju pod pseudonimom Umm Nizar, jer je pisala protiv britanske okupacije, a svoje radove je objavljivala u novinama i časopisima. U tako obrazovanoj porodici al-Malaika je počela pisati vrlo rano i sa svojih deset godina napisala prvu pjesmu klasičnim arapskim jezikom. Njen otac se jako naljutio kad je pročitao pjesmu vidjevši da je puna gramatičkih grešaka i rekao joj: "Nauči prvo gramatička pravila, pa onda piši pjesme!" Od tada, njen otac se posvetio podučavanju Nazik al-Malaika osnovama gramatike arapskog jezika, što joj je bio popločan put za kasnije pisanje poezije. Bila je najstarije dijete u porodici od njih sedmero, četiri sestre i tri brata. Od ranog djetinjstva voljela je arapski jezik, engleski, historiju, muziku, a također je uživala učeći prirodne nauke, naročito astronomiju, hemiju i genetiku. Svoje školovanje u Bagdadu okončala je 1944. kad je diplomirala na Internacionalnom pedagoškom fakultetu. U toku studija slušala je predavanja iz filozofije i klasične arapske gramatike što joj je kasnije pomoglo u procesima logičkog zaključivanja i pisanja poezije. Autorica navodi o sebi kako je čula svoga oca i djeda kako je zovu pjesnikinjom prije nego li je znala značenje te riječi, jer su kod nje primijetili istančano uho za pjesnički ritam poezije. Za vrijeme studija objavila je prve pjesme u novinama i časopisima. Također, pohađala je časove ūda, na odsjeku Akademije likovnih umjetnosti, i kurs glume. Poveznicu sa mnogim motivima iz mitologije u njenim pjesmama al-Malaika je crpila iz latinskog jezika kojeg je također poznavala. Kasnije je zbog izuzetnog poznavanja engleske književnosti dobila stipendiju od Princeton Univerziteta u New Jerseyu. Magistrirala je 1954. komparativnu književnost na Madison Univerzitetu u Wisconsinu. Kao predavač i profesor radila je na univerzitetima u Bagdadu, Basri i Kuvajtu. Umrkla je u Kairu u svojoj 85. godini života.

kritici u njihovim eksplicitnim oblicima². Za nastanak pokreta slobodnog stiha, iz različitih političkih, književnih i intelektualnih potreba, ona ističe nekoliko razloga:

- sklonost ka realizmu i konačno okretanje od romantizma
- želja za slobodom izražavanja pjesnika čija individualnost će biti iskazana kroz njegovu ličnost, a samim tim i distinkcija od starih pjesnika
- nezadovoljstvo slijeđenjem parametara, pa se pjesnik više usredsredio na značenje iskaza i njegovo tumačenje
- isticanje sadržaja, gdje se pjesnik pobunio protiv mračnog doba historije stare arapske pjesme da se forma više zadovolji.

Za ova četiri elementa može se reći da su individualna i psihološka, ali definitivno imaju svoje utemeljenje u sociološkom, historijskom i umjetničkom aspektu.

Al-Malaika je slijedila svoj osjećaj, ostala odana sebi i postavljala trendove, više nego što ih je slijedila. U poeziji slobodnog stiha, kako sam pojam ukazuje, značenje, emocija i izraz su značajni za pjesmu. Ono što se htjelo kazati u pjesmi je bitnije nego zadovoljiti formu po svaku cijenu. Stih nije određen parametrima, dužinom, brojem slova, a velika pažnja poklanja se rimi i "zvučnosti" pjesme.

"Arapska poezija je filotehnička. Stih se sastoji od tačno utvrđenog broja stopa, koji sačinjava utvrđeni broj otvorenih i zatvorenih slogova. Taj broj uvrštenih stopa čini određeni metar koji je u cijeloj pjesmi isti; uz to pjesma je monorimna pa se stihovi nižu u gotovo matematičkoj pravilnosti."³

Noviteti koje je Nazik al-Malaika unijela u arapsku poeziju slobodnog stiha doprinio je razvoju arapske poezije. Pjesnikinja navodi kako je melodioznost jedna od značajki pjesme, pa je neke od pjesama pisala na način stare arapske poezije.

Osvrtom na prvi divan u kojem se nalaze tri zbirke poezije uočavamo ogroman utjecaj romantizma na Nazik al-Malaika, jer je htjela da u arapskoj književnosti postoji nešto slično djelima američkih i engleskih pjesnika čija su djela na nju ostavila veliki trag. Ta želja je ustvari bila vodilja u iskazivanju emocija, gdje su opisi prirode, ljepote krajolika prožeti stanjima

² Saeed Abdul Ridha Khamees, al-Tameemi, "The concept of modernity in modern arabic poetry", *Palarch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology* 17(07) 1673-1691. ISSN 1567-214, October, 2020. Dostupno na: <https://archives.palarch.nl/index.php/jae/article/view/8700> (zadnja posjeta: 13.06.2023.)
³ Esad Duraković, *Tisuću i jedna noć*, V.B.Z. d.o.o, Zagreb, 2010, str. 5.

straha, tuge, strahopoštovanja, a koji su bili intenzivniji u samoći. Prva zbirka pjesama *Zaljubljenica noći* ugledala je svjetlo dana 1947. u kojoj se nalazi pjesma *Kolera* i u kojoj preovladavaju poznate teme romantičarske književnosti Arapa tridesetih i četrdesetih godina. Značajno je napomenuti kako je kroz trajni, romantičarski motiv noći, pjesnikinja govorila o ljepoti rijeke Tigris, odsjaju mjesečine na njoj, sjaju zvijezda i tminama noći, a opisivala je ponor ljudske duše, duboku tugu, sivilo i crnilo života, beskrajno traganje i ljudske patnje. Istaknula je kako je veliki utjecaj na nju imao njemački filozof Arthur Schopenhauer i pisac George Byron. Glavne teme njene poezije su smrt, očaj, razočaranost, patnja, tama, ljubav, nedokučiva sreća, a sve je protkala kroz psihološko-teološka promišljanja o onostranom i ponegdje o mitološkim sferama. Al-Malaika rano je počela komponovati pjesme, svirajući ūd u svome vrtu i promišljajući o odnosu prema prirodnom svijetu, dajući sebi oduška u zanesenosti, razmišljanju i divljenju ljepotama vrta. Njene pjesme nisu prožete uobičajenim temama stare arapske poezije, strastima i zaljubljeničkim žarom, već dubokoumnim shvatanjima o krajnjem cilju života, poniranju u smisao riječi, njihovim značenjima i vlastitim osjećanjima spram svekolike stvarnosti. O samoj ljubavi, gotovo kao o stranom osjećaju govori tiho, samozatajno i rijetko u nekoliko pjesama koje je kasnije napisala. Očito da u vrijeme kolonijalizma, poslijeratnih dešavanja II svjetskog rata i patnji ne da nije bilo potrebe, nego nije bilo mjesta za ljubav.

Inovativnost u pjesmama očituje se i na tematskom planu gdje je iskazan osjećaj za drugog, briga i bol zbog patnje u kojoj se nalaze. Poseban odnos imala je spram patnje naroda Egipta kad ih je zadesila epidemija kolere, patnje palestinskog naroda u borbama protiv okupatora, te mnogim previranjima u domovini Iraku o čemu je pisala kako u pjesmama, tako i u mnogim člancima i autobiografskim isječcima. U tome se ogleda njeno opredjeljenje da poezija bude sredstvo kojim izražava svoj stav prema onome što se zbiva oko nje.

Poezija slobodnog stiha predstavlja tačku tranzicije gdje su literarne i političke vrijednosti starih generacija suprotstavljene novim tehnikama i privrženostima.

Neki kritičari arapske poezije kazat će za Nazik al-Malaika kako je ona majka, a Badr Šakir al-Sayyab otac poezije slobodnog stiha. Taj dvojac donio je na scenu nove izraze oslikavanja stvarnosti na kojima počiva doprinos generacija koje su uslijedile. Al-Malaika je postavila teorijske osnove poezije slobodnog stiha, čime je omogućila velikom broju pjesnika da iskazuju svoje uobličene stvarnosti na taj način. Pjesništvo Nazik al-Malaika odlikuje se snagom izraza,

senzibiliteta, jačinom mašte, originalnosti i melodioznosti. Navodimo nekoliko razlika između stare arapske poezije i poezije slobodnog stiha koje ova pjesnikinja naglašava:

1. Nova pjesma je organizam. "Nova pjesma je kohezijski organizam koji se čita u svojoj punini."
2. Postoji cjelovitost teme koju stara arapska pjesma ne posjeduje. Nazik al-Malaika fokusirana je na dužinu pjesme. Stara arapska pjesma formirana je u nekoliko strofa iste dužine, a svaka je podijeljena na distih. Strofe u novoj pjesmi slobodnim stihom napisane su različitim dužinama i strofe nisu podijeljene.
3. Rima je povremena u pjesmama napisanim slobodnim stihom. Determinirana je njenom funkcijom, dok u pjesmama stare arapske poezije rima je ključni element bez obzira na to da li je funkcionalna ili ne.⁴

Nazik al-Malaika navodi kako je u počecima novog pjesničkog pokreta i poetike postavila jasne ciljeve za poeziju slobodnog stiha, koje su neki negirali i kazali kako uopće nema povezanosti između poezije slobodnog stiha i arapske poezije. Zastupala je mišljenje da se svaka pjesma poezije slobodnog stiha može pisati i u obliku stare arapske poezije, tzv. "šaṭrayn" distiha pridržavajući se pri tome pravila metra i rime. Nije ni čudo što se umjetnost pisanja poezije uz pridržavanje strogih pravila koje je Ahmad Abu al-Halil (Aḥmad Abū al-Ḥalīl) postavio, smatra umjetničkim događajem⁵ ili estetskom činjenicom⁶. U knjizi *Qadāya šī'r al-mu'āšir* al-Malaika navodi kako je poeziju slobodnog stiha ona počela prva pisati 1947. kad je objavljena njena prva pjesma *Kolera*. Pjesma je objavljena u Bejrutu, a primjerak kopije je stigao u Bagdad u decembru, kada je u drugoj polovini mjeseca izdata knjiga Badr Šakir al-Sayyaba *Uvehlo cvijeće*, u kojoj se nalazila pjesma napisana slobodnim stihom pod naslovom *Bijaše li ono ljubav*.

⁴Amthal Mohammed, Abbas i Susan, Taha Ahmed, "*Nazik al-Malaika: Perusals and translations*", dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/340634111_Nazik_Al-Malaika_Perusals_and_Translations (zadnja posjeta: 14.5.2023.)

⁵Hatem al-Zahrani, "The poet's self image versus authority in arabic poetry: between clasical and modern, Washington", 2019, str. 275. https://repository.library.georgetown.edu/bitstream/handle/10822/1055995/Alzahrani_georgetown_0076D_14360.pdf?sequence=1&isAllowed=y (zadnja posjeta 5.6.2023.)

⁶Esad Duraković, *Tisuću i jedna noć*, V.B.Z. d.o.o, Zagreb, 2010, str. 6.

Međutim, autorica navodi kako je vrlo važno obratiti pažnju na nekoliko uvjeta koji podupiru njenu tvrdnju da je poezija slobodnog stiha morala proći kroz određenu standardizaciju kako bi se mogla nazvati takvom.⁷

Pjesnikinja navodi kako pjesme nastale prije 1947. ne ispunjavaju nijedan uslov od ova četiri, stoga, ona svoju pjesmu *Kolera* smatra začetnicom poezije slobodnog stiha. Nijedna pjesma prije nije ostavila traga na kritičarima, drugim pjesnicima, niti su pjesnici učestalije počeli pisati poeziju slobodnim stihom. Iz tih razloga ona kaže da su sve pjesme napisane prije 1947. bile samo *vijesnici* pokreta poezije slobodnog stiha. Značajno je istaći kako pjesnikinja ne smatra pisanje poezije slobodnim stihom superiornijim načinom pisanja poezije od pisanja na način stare arapske kaside, niti zagovara raskidanje s tradicijom u smislu prestanka pisanja pjesama klasičnim načinom stare arapske kaside već ona podržava oba načina.

Revolucionarnost u poeziji Nazik al-Malaika ne ogleda se toliko u pisanju koje je prolazna slučajnost ili slučajni prioritet, već je to za nju pitanje kulturološkog značaja, vid projekta i integracije kreativne vizije kojom trebaju upravljati svijest i volja za promjenom, s jedne strane, i duboka transformacija društva s druge. Obnova poezije pisanjem slobodnim stihom proistekla je iz potreba novog života, gdje su pjesnici našli da je stari jezik zamrznut i da nije u stanju pratiti tok života, našavši da je rječnik poezije zastario, te da sadrži riječi koje su nefunkcionalne i ograničenog značenja pa su se pobunili protiv toga. Pjesnikinja navodi u svom II divanu, u uvodnom dijelu zbirke pjesama *Krhotine i pepeo* (*Šažāya wa ramad*) činjenicu da je arapska poezija dugo bila zarobljenica okova i pravila koje su postavili preci, a onemogućavali su slobodu izraza i vezivali osjećaje lancima starih metara. O samoj pojavi pokreta poezije slobodnog stiha pjesnikinja smatra da ukoliko ona nije bila ta koja je izazvala pokret, to bi sigurno učinio Badr Šakir al-Sayyab, a ukoliko to ne bi bio on onda bi to sigurno neki drugi pjesnik učinio, jer je poezija postala slatki plod na voćki arapske poezije kojeg je trebalo ubrati.⁸ Navodimo samo neke od mnogobrojnih djela Nazik al-Malaika.

⁷ 1. Da je onaj koji piše poeziju svjestan da je u svojoj pjesmi ponudio novi način metra koji će imati daleko veći utjecaj na javnost.

2. Da pjesnik u toj pjesmi nudi poziv ostalim pjesnicima da koriste novi način pisanja pjesama sa smjelošću i samopouzdanjem, objašnjavajući prozodijsku osnovu onoga čemu poziva.

3. Da njegov poziv izazove daleke odjeke kod kritičara i pjesnika, pa se oni hitro odazovu pišući brojne članke u kojima raspravljaju o pozivu, bez obzira bio taj odziv pozitivan ili negativan.

4. Da se pjesnici odazovu pozivu na pisanje poezije novim načinom, te da on odmah bude upotrebljavan od strane velikog broja čitavog arapskog svijeta.

Nāzik al-Malā'ika, *Qaḍāyya al-ši'r al-mu'āsir*, Bayrūt, Dār al-'ilm li al-malāyīn, 1428. h, str. 16.

⁸ Nāzik al-Malā'ika, *Qaḍāyya al-ši'r al-mu'āsir*, Bayrūt, Dār al-'ilm li al-malāyīn, 1428. h, str. 17.

Zbirke poezije koje je objavila:

Zaljubljenica noći (ʿĀšīqa al-layl) 1947.

Krhotine i pepeo (Šaḏāya wa ramād) 1949.

Mirovanje valova (Qarārāt al-mawḡāt) 1957.

Mjesečevo stablo (Šaḡara al-qamar) 1968.

Tragedija života i Pjesma za čovjeka (Ma'sāt al-ḥayāt wa uḡniyat li al-insān) 1970.

I more mijenja svoje boje (Wa yuḡayir alwānahu al-baḥr) 1974.

Djela iz područja književne kritike:

Savremena pitanja poezije (Qadāyya al-ši'r al-mu'āšir) 1965.

Sklonište i crveni balkon (Al-Šawma'a wa šurfa ḥamrā') 1965.

Podijeljenost u arapskom društvu (Taḡzi'a fi al-muḡtama'i al-'arabī) 1974.

Sociologija poezije (Saykūlūḡiya ši'r) 1993.⁹

Druga zbirka pjesama *Krhotine i pepeo* nastala je 1949. U ovoj zbirci pjesama Nazik al-Malaika je dodatno potpomogla pisanje poezije slobodnog stiha, daleko od starog klasičnog pisanja koji je ostao neosporen petnaest stoljeća, jer jezik ukoliko ne ide u skladu sa životom osuđen je na smrt. Nazik al-Malaika važi za najprominentniju pjesnikinju arapskog svijeta u pogledu iskazivanja pobune, kompleksnosti i melanholičnosti.¹⁰ Vrijednost onoga što napiše jedan pjesnik je velika, a to je zbog darovanja novih značenja riječima, koje one prije nisu imale, a koje im pjesnik svojim dubokim osjećanjem i istančanim, jezičkim sluhom slike stvarnosti pruža. Jeziku se time ne nanosi šteta već se jezik time nadograđuje, a književnost se ogleda u izrazu kulture koja je proizvodi i analizira odnose moći koji kontroliraju tu kulturu.

⁹ Amthal Mohammad, Abbas i Susan Taha, Ahmad, "Nazik al-Malaika: Perusals and translations", University of Diyala, College of education, [Nazik Al- Malaika Perusals and Translations.pdf \(uodiyala.edu.iq\)](#) (zadnja posjeta: 25.5.2023.)

¹⁰ Salih, J, Altoma, "Nazik al-Mala'ika's poetry and it's critical reception in the West", Association of Arab-American university graduates, *Arab Studies Quartely*, vol.19, issue 4 <https://www.thefreelibrary.com/Nazik+alMala%27ika%27s+poetry+and+its+critical+reception+in+the+West.-a020576620> (zadnja posjeta: 13.6.2023.)

2. TEMA SMRTI

Tema smrti je tema koja je obilježila pjesnikinju, njen život, strahove pa tako i poeziju. U vremenu nakon II svjetskog rata, teškog stanja u Iraku u vidu sektaških podjela, te svjedočenju mnogim stradanjima i smrti, proživljavanju tog strašnog iskustva, zatim pojava epidemije kolere u Egiptu, te smrt majke, Nazik al-Malaika biva preokupirana opisivanjem svog stanja, pogleda na život i samu smrt. U to vrijeme Bagdad se smatrao renesansnom prijestolnicom Bliskog istoka, poput evropskog Pariza gdje su se umjetnici okupljali i radili¹¹. Ogroman je utjecaj pesimizma kojeg pjesnikinja izražava posebno imajući na umu da je njen pesimizam prevazilazio pesimizam samog njemačkog filozofa Arthura Schopenhauera. Pesimističko poimanje smrti kod pjesnika koji su utjecali na nju jeste da život ne doseže svoju puninu, smisao i vrijednost poimanjem i svjesnošću nje same, već u trenutku same smrti, jer je to ustvari iščekivano stanje blaženstva. Na vrlo dojmljiv način opisala je tugu čime pokazuje u ranoj dobi sklonost za empatiju, bol koju proživljavaju drugi, a vrlo slično je bilo stanje tuge, straha kroz koje je i ona sama prolazila u ranim dvadesetim godinama kad su nastale njene prve zbirke poezije. Taj osjećaj koji vodi pjesnika da iskaže emocije kroz svoj nemirni duh, trajnu zaokupiranost promjenama unutrašnjih stanja, leži u pokušaju da ostavi sputavajući način iskazivanja osjećaja, da bude neograničen te da ulaže krajnje napore kako bi ostvario svoj cilj.

U svojoj knjizi *Pitanja savremene poezije* (Qadāyya al-š'ir al-mu'āšir) u poglavlju pod naslovom *Poezija i smrt* obrazlaže doživljaj smrti od strane četvorice pjesnika: Abu Qasim al-Šabija (Abū Qāsim al-Šābī), Muhamada al-Hamšarija (Muḥammad al-Hamšarī), Johna Keatsa i Ruperta Brookea. Njihovo poimanje smrti gotovo je slično njenom i može se prikazati citatom Johna Keatsa iz njegova soneta *Why did I laugh tonight?*: "Poezija, slava i ljepota su uistinu snažne, ali je smrt snažnija. Smrt je vrhunac života!"¹² Nazik al-Malaika bila je iznenađena tim poimanjem i zanimalo je kako je moguće da su svi pisali o smrti tako. Interesantno je da su svi oni umrli prije svoje tridesete godine života, tako da to isključuje bolest kao uzrok ljubavi prema smrti. Ono što je ona ponudila kao mogući odgovor jeste njihov prenatrpan senzibilitet i emocije izražene u pjesmama. Al-Malaika zaključuje na kraju poglavlja:

"U životu emocionalnog pjesnika postoji trokut čiji su uglovi emocija, poezija i smrt. Pjesniku su potrebne njegove emocije jer vode ka poeziji, a on uočava da su ustvari emocije

¹¹ Allisa J. Rubin, "Nazik al-Malaika, 83, Poet Widely Known in Arab World, is dead", dostupno na: <https://www.nytimes.com/2007/06/27/arts/27malaiika.html> (zadnja posjeta: 3.4.2023.)

¹² Nāzik al-Malā'ika, *Qadāyya al-š'ir al-mu'āšir*, Dār al-'ilm li al-malāyīn, Bayrūt, 1428. h, str. 306.

smrt i svaki ugao upućuje na drugi...Otud počinje put sa smrću nasuprot ljubavi za poezijom, sve dok tri različita izraza ne postanu sadržani u jednom značenju. To je faza u kojoj se put spaja s ciljem, gdje završavaju u čvrstom i neraskidivom jedinstvu."¹³

2.1. Pjesma "Kolera"

Smatra se da je pjesma "*Kolera*" jedna od prvih pjesama koja je pisana slobodnim stihom i da je ona bila uvod u modernu arapsku pjesničku revoluciju. Kao najeklatantniji primjer u kojem je prikazana tema smrti izdvajamo pjesmu *Kolera* čiji smo prijevod ponudili u potpunosti. U samom naslovu predočena je slika stanja Egipta 1947. Ovu pjesmu, autorica je napisala pod utjecajem onoga što je čula preko radiostanica, koje su svakodnevno izvještavale o izbijanju epidemije kolere, broju mrtvih, konjskim kolima koja su vukla tijela. Glasovi su igrali najvažniju ulogu u svemu, jer je "istančano pjesničko uho" bilo sklonije senzibilnom uobličavanju stvarnosti. Ovo je elegija u kojoj je pjesnikinja duboko ganuta situacijom. Na papir je ispisala ono što je osjećala naspram tragedije i tako je sebi, a time i nama, oslikala realnost. Značajno je spomenuti da je autorica pisala pjesmu u tri navrata u nadi da će na odgovarajući način iskazati svoju bol povodom strašne tragedije u Egiptu, te je nezadovoljna tradicionalnim načinom na koji je napisala pjesmu odbila objaviti prve dvije verzije iste pjesme i tek je treći put pjesmom napisanom slobodnim stihom bila zadovoljna i osjetila ushićenje zbog načina na koji je napisana, te je takvu i objavila. Bitno je ukazati na potrebu pjesnikinje da iskaže svoju bol, osjećaje, tugu nad stanjem ljudi u Egiptu. S obzirom na vrijeme nastanka ove pjesme, neposredno nakon II svjetskog rata, pojave epidemije i sveopćeg depresivnog stanja u svijetu, raspoloženje u pjesmi je tužno, plačno i obojeno bojama crnila. Glavna tema je neizbježna, neumoljiva smrt, te stanje nemoćnog čovjeka koji ječi u patnji i tuzi. U samoj smjeni dana i noći ukazano je na mjesta u koja se smrt uvukla, poput nepozvanog gosta: dubine tame, srce koje ključa, kuće, pećine, svuda. To nabranje i pridjevi koji su upotrebljeni u pjesmi govore o poimanju smrti. Gotovo kao u scenskoj predstavi data nam je slika u kojoj gledamo prizor spuštanja noći u kojoj pod prekrivačem crnila smrt ulazi u sve pore realnosti, prvo mjesta, onda dubine bića, te ispunjava prostor između. Ta sveobuhvatna slika krajnje emotivno utječe na doživljaj pjesme. U ovako refleksivnoj pjesmi naglašen je intenzitet smrti, koja je u pjesmi spomenuta dvadeset šest puta, slikovito nam je prikazano haranje bolesti koja iza sebe ne ostavlja nikoga. Smrt nije ubijala, nije rušila, već je razorila, masakrirala. Potresnim

¹³ Nāzik al-Malā'ika, *Qadāyya al-ši'r al-mu'āšir*, Dār li al-malāyīn, Bayrūt, 1428. h, str. 317.

prizorom stvarnosti, istančanim senzibilitetom, pjesnikinja je na maestralan način opisala dio historije. Izraz مَرَقَ mazzaqa¹⁴ (rastrgati, masakrirati, rasporiti) koji je pjesnikinja upotrijebila, ostavlja daleko prodorniji trag na čitaoca nego upotreba nekog drugog izraza. Ilustrirala nam je u pjesmi kako je "smrt raskidala", zatim "smrt je učinila", personificirana je smrt, "ovo je učinila ruka smrti", intenzivirana je njena uloga ponavljanjima "smrt je uništila". U pjesmi je savršeno dimenzioniran pesimistički ton kroz kontrastiranje prvog i drugog dijela pjesme.

Početak noći i dana, od jauka, vrisaka, odzvanjanja u tminama do dana, osvita zore, u kojem je tišina, mir, polako koračanje bez žurbe vremena kad se prebrojavaju mrtvi, sirota djeca, rijetki prolaznici, tuga, sve su to motivi koje je obuhvatila u pjesmi pokušavajući nam dočarati kompletnu sliku koju je oslikavala samo uz ono što je čula preko radija. Također, kompaktnost ove pjesme ukazuje na činjenicu da je al-Malaika objedinila gotovo sve elemente stradanja.

الكوليرا

سكن الليلُ

أصغ إلى وقع صدَى الأناثُ

في غُمقِ الظلمةِ, تحت الصمتِ, على الأمواتِ

صرخاتٌ تعلو, تضطربُ

حزنٌ يتدفقُ, يلتهبُ

يتعثرُ فيه صدَى الأهاتُ

في كل فؤادٍ غليانُ

في كوخِ الساكنِ أحزانُ

في كل مكانٍ روحٌ تصرخُ في الظلماتِ

في كل مكانٍ يبكي الصوتُ

هذا ما قد مرَّقَهُ الموتُ

الموتِ الموتِ الموتِ

¹⁴ II vrsta glagola koja ima značenje intenziteta ili ekstenzije, ukazuje na to da se radnja vrši velikim intenzitetom, žestinom i sl.

يا حُزْنَ النيلِ الصارخِ مما فعل الموت

طلع الفجر

أصغ إلى وقع خطى المشيين

في صمت الفجر, أصخ, انظرُ ركبَ الباكين

عشرة أمواتٍ , عشرونا

لا تحصي أصخ للباكين

اسمع صوتَ الطفل المسكين

موتى, موتى, ضاع العددُ

موتى, موتى, لم يبقَ غدُ

في كل مكانٍ جسدٌ يندبه محزون

لا لحظة إخلاذٍ لا صمت

هذا ما فعلت كفت الموت

الموت الموت الموت

تشكو البسرية تشكو ما يرتكب الموت

الكوليرا

في كهف الرعب مع الأشلاء

في صمت الأبد القاسي حيث الموت الدواء

استيقظ داء الكوليرا

حقداً يتدفق موتورا

هبط الوادي المرح الوضاء

يصرخ مضطربا مجنونا

لا يسمع صوت الباكين

في كل مكانٍ خلف كخابه أصداء

في كوخ الفلاحة في البيت
لا شيء سوى صرخات الموت
الموتُ الموتُ الموتُ
في شخص الكوليرا القاسي ينتقم الموت
الصمت مرير
لا شيء سوى رجع التكبير
حتَّى حفار القبر ثوى لم لم يبق نصير
الجامع مات مؤذنه
الميت من سيؤبئهُ
لم يبق سوى نوح و زفير
الطفلُ بلا أمٍ و أبٍ
يبكي من قلبٍ ملتهب
و غدا لا شك سيلقفه الداء الشرير
يا شبح الهيضة ما أبقىث
لا شيء سوى أحزان الموت
الموتُ, الموتُ, الموت
يا مصر شعوري مرقه ما فعل الموتُ

“PJESMA “KOLERA”

Pala je noć.

Čujem odjeke jecaja,

U dubini tmina, ispod tišine, nad mrtvima.

Krikovi se podižu, tinjaju,

Tuga provaljuje, plamti.

U njoj se sapliću odjeci jauka,

U svakom srcu ključa,

U svakoj kući stanuje očaj.

Svuda duše vrište u tami patnje,

Svuda plačni glas.

To je ono što je smrt raskidala.

Smrt, smrt, smrt.

Tužan li je krik Nila, što je smrt učinila.

Osvanulo je jutro.

Slušam korake prolaznika

U tišini zore, jecaji, pogledaj povorke uplakanih.

Deset mrtvih, dvadeset,

Nema broja, čuj plač uplakanih,

Čuj plač nevinog djeteta.

Mrtvi, mrtvi, nebrojeni.

Mrtvi, mrtvi, nema sutra.

Svuda leševi za kojim tuguju uplakani.

Bez trenutka vječnosti i tišine,

Ovo je učinila ruka smrti.

Smrt, smrt, smrt.

Čovječanstvo se žali na ono što je učinila smrt.

Kolera.

U pećini užasa sa dijelovima tijela,

Probudila se bolest kolera.

Zlobno ubrzava motor,

Vesela dolina se spustila.

Vrišti poremećena, uzrujana.

Ne čuje se glas uplakanih,

Svuda odjekuje njegova oštrica.

U seljakovoj kolibi, u kući

Ništa osim smrtnih krikova.

Smrt, smrt, smrt.

U okrutnoj osobi kolere, smrt se sveti.

Tišina je gorka.

Nema ničeg osim...

Kopač kaburova ostao je bez pomagača.

Umro je i mujezin,

Mrtvi će ga oplakivati.

Nije ostao niko osim...vjetar.

Dijete bez majke i oca,

Plače iz srca koje gori,

A sutra će ga, sigurno, opaka bolest zadesiti.

O sjeno kolere, šta si zadržala

Osim smrtno tuge.

Smrt, smrt, smrt.

Egipte, moji osjećaji su rastrgani onim što je smrt učinila.

Može se primijetiti da je naglasak na ritmu pjesme, na radnji, izboru glagola koji se ponavljaju i intenziviraju značenje. Ponavljanje riječi smrt doprinosi pojačanom značenju koje pjesnikinja prenosi čitaocima, čime je naglašena tragedija i krajnji osjećaj bespomoćnog stanja. Većina rada Nazik al-Malaika bavi se pitanjima društva u vidu nerazumijevanja, otuđenja i padanja u zaborav. Njena pjesma *Poema bezvrijedne žene* govori upravo o tome, o ženi koja biva zaboravljena nakon smrti, zbog patrijarhalnog načina odgoja, zabrani izbora bračnog partnera, zabrani obrazovanja žena te drugih vidova alijenacije u iračkom društvu. Ovdje se još jednom pokazuje uključenost i zainteresiranost pjesnikinje u angažiranoj književnosti, te kako nije *l'art pour l'art* već poezija ima dublju i značajniju ulogu. Posudila je svoj glas ženi koja iza sebe ostavlja svijet. Smrt je u kontekstu ove pjesme shvaćena kao blaženstvo kojim se prekida patnja. Evo kako u ovoj pjesmi Nazik-al-Malaika vidi smrt.

مرثية امرأة لا قيمة لها

ذهبت و لم يشحب لها خدّ و لم ترجف شفاه
 لم تسمع الأبواب قصة موتها تروى و تروى
 لم ترتفع أسائر نافذة تسيل أسى و شجوا
 لتتابع التابوت بالتحديق حتى لا تراه
 إلا بقية هيكل في الدرب ترعشه الذكر
 نبأ تعثر في الدروب فلم يجد مأوى صداه
 فأوى إلى النسيان في بعض الحفر
 يرثي كآبته القمر

و الليل أسلم نفسه دون اهتمام , للصبح
 و أتى الضياء بصوت بائعة الحليب و بالصيام
 بمواء قطّ جائع لم تبق منه سوى عظام
 بمشاجرات البائعين, و بالمرارة و الكفاح,
 بتراشق الصبيان بالأحجار في عرض الطريق
 بمسارب الماء الملوّث في الالآزقة , بالرياح,

2.2. "ELEGIJA BEZVRIJEDNE ŽENE"

Otišla je, nijedan obraz nije probljedio, nijedna usna se nije zatresla,

Nijedna vrata nisu čula vijest o njenoj smrti,

Nisu se ni zavjese razmaknule s prozora zbog tuge i žalosti,

Buljeći da isprate tabut dok nestane.

Na putu odjeknu vijest ne našavši zaklona,

Pa ostade zaboravljena u nekoj rupi,

Mjesecu da joj oplakuje jade.

Noć se predade bezbrižno jutru

I nastade dan u glasu prodavačice mlijeka i postu,

Zavijanju gladne mačke na kojoj se ukazaše same kosti,

U vikanju prodavača, užurbanosti i borbi,

Djeca se gađala kamenjem nasred ulice.

Prljava voda nakvasila je ulicu, a vjetar

Se igrao vratima na krovovima bez čuvara,

Kao u dubokom zaboravu.

Pjesnikinja nam je opisala okruženje u kojem se nađe neko nakon što napusti ovaj svijet. U ovom slučaju je to žena. Uglavnom neko iza ostaje uplakan, ali u ovom slučaju taj neko ne postoji. Iza bezvrijedne žene ne ostaje niko, ni "vrata", ni "prozor" da se otvore. U samo dvije strofe sve je rečeno. Pomalo sarkastičnim tonom zabilježen je odlazak žene, a sve ostalo je ostalo isto, neprimjetna je njena smrt, odlazak, ispraćaj. Pjesma sadrži prvu strofu u obliku

velike rečenice, gdje početni glagol uspostavlja tužno raspoloženje u pjesmi, ali i čitavu pjesmu stoliči u jedinoj početnoj radnji. Otišla je i tu je sve rečeno, čak i sve što je neizrečeno u vezi žene svjedoči o tome koliko je beznačajna. Spomen tabuta kojeg niko nije ispratio, niti makar pogledao s prozora, predstavlja značaj smrti i u isto vrijeme beznačaj žene jer je spomenuta samo jednom i to u nastavku "ta" uz glavni glagol u arapskom jeziku. Konstantna negacija riječi nigdje, niko, ništa podcrtava otuđenost ljudi. To je slika kad niko od ljudi nije zainteresiran da svjedoči činu odlaska drugog sa lica Zemlje. Pjesnikinja ukazuje na zanemarivanje čovjeka, ljudsku hladnoću i otuđenje. Kao da je sama htjela da naglasi to odsustvo žene, nijednom nije spomenuta riječ žena, ona ili neka druga pjesnička slika o njoj, a uspjela je da nam odzvanja u glavi ta činjenica i da nam ukaže na to. Život se nastavlja dalje kao da se ništa nije desilo. Kasnije je spomenuta prodavačica mlijeka ili se aludira na zamjenu majke (dojilju) djeci koja ostaju bez mlijeka. Da stvar bude ironičnija spomenuta je i mačka. Djeca, prodavači na ulici, buka i galama, sve je ostalo nepromijenjeno.

Drugi dio pjesme je gotovo nepovezan sa prvim kao i odvojenost bezvrijedne žene od društva. Ovdje se možda aludira na ubistvo iz časti koje je bilo tradicionalno u iračkom društvu protiv čega je al-Malaika govorila. U mnogim člancima i predavanjima govorila je o nepravednom položaju žena i nepoštivanju njenih prava, tako da tema smrti nije nužno samo prikaz pesimizma ili iskazivanje boli i tuge, već je i jedan odraz pobune protiv razloga kako smrt uslijedi. Ova pjesma pokazuje dio književnosti kojim se Nazik al-Malaika bavila u svojoj posvećenosti, ne feminističkim gledanjima kako su to neki htjeli prikazati, već zabrinutošću i interesovanjem za položaj žene i devijacije u društvu koje su trebale promjenu. Između ostalih, ovi razlozi su bili početak povlačenja, pribjegavanja u akademsku apolitičnost i izolaciju od društva.¹⁵ Ono što je značajno za rani period u pisanju poezije slobodnog stiha jeste mladost autorice i duboki utjecaj njemačkog filozofa Schopenhauera, čiju je filozofiju oslikavala u pjesmama.

"Za poeziju sam uzela krilaticu koja otkriva moju filozofiju, a to su riječi njemačkog filozofa pesimizma Schopenhauera koji kaže: "Ne znam zašto podižemo koprenu sa novog života kad svaki put nas zadesi samo poraz i smrt. Ne znam zašto se zavaravamo ovim vihorom koji kruži oko ničega. Do kad ćemo trpjeti bol koja ne prolazi? Kada ćemo se naoružati dovoljnom

¹⁵ Fatima Ali, al-Khamisi, "Al-Malaika and the Identity Crisis of an Arab Woman", *American International Journal of Contemporary Research*, vol.7, No. 1, mart 2017.
https://www.ajcernet.com/journals/Vol_7_No_1_March_2017/9.pdf (zadnja posjeta: 27.5.2023.)

hrabrošću pa priznati da je ljubav najveća životna laž i da je svim ljudima najveća blagodat smrt?"¹⁶

Osjećaj koji se proteže kroz cijelu zbirku pjesama *Tragedija života, Pjesma za čovjeka i Zaljubljenica noći* je uvjerenje pjesnikinje da je smrt blaženstvo kojim se dokida ljudska patnja i bol, a ljubav laž. Autorica navodi na početku zbirke svoje tumačenje sadržaja i smatra kako je njen pesimizam veći od pesimizma samog Schopenhauera, jer je za nju najveća tragedija bila smrt i strah od nje, koji je morio od ranog djetinjstva do doba starosti. Kako i sama navodi, ova zbirka je nastala pod utjecajem poezije engleskih i američkih pjesnika romantizma, pa je željela da i u arapskom svijetu postoji nešto, ne slično, već svojstveno njima. Ona je smatrala da je ovaj svijet ispunjen komplikacijama, bolima i zamršenostima. Pjesme u ovoj zbirci prožete su tragedijama II svjetskog rata, patnjama koje ljudi trpe zbog toga, a pjesnikinja je bila gorljivi pobornik mira, osuđivala je ljudske žrtve i rat. Teme ove zbirke su smrt, život i sve ono što se odvija skriveno između to dvoje.

3. TEMA POTRAGE ZA SREĆOM

U samom poimanju smrti sadržan je i odnos naspram života, a ključno pitanje za pjesnikinju jeste pitanje sreće, stoga smo odabrali temu potrage za srećom iz njenog pjesničkog opusa. Polazi od tragedije života, zatim nas provodi kroz prvostvorenog čovjeka i ženu, objašnjava njihova pitanja, griješenja i patnje, a onda polako dolazi do pitanja sreće i pita se gdje je njeno mjesto na ovom svijetu. Kroz monološko obraćanje analizira vlastiti odnos spram sreće, šta ona ustvari predstavlja. Tema poput potrage za srećom ukazuje na, s jedne strane razigrani, s druge strane potreseni um, gdje pjesnikinja kroz niz različitih naslova pjesama traga za srećom, prolazeći kroz živote različitih ljudi: siromašnih pastira, bogatih ljudi na dvorovima, kod pjesnika, ljubavnika. Prolazi kroz prirodne krajolike, opisuje svakodnevicu tih ljudi i njihove osjećaje ne bi li se uvjerila da sreća "stanuje" kod njih. Pjesnikinja na suptilan način nudi svakojaka viđenja i dokučuje smisao, sudi ne izjašnjavajući se kako je on jedini validan, a on leži u pronalasku svrhe postajanja, tj. u radu i stvaralaštvu.

U potrazi za srećom Nazik al-Malaika govori o različitim srećnicima, pokušavajući otkriti zašto bi sreća mogla biti kod njih, ali gotovo na kraju svake pjesme biva razočarana činjenicom da

¹⁶ Nāzik al-Malā'ika, *Dīwān Nāzik al-Malā'ika*, Dār al-'awdah, I tom, Bayrūt, 1997, str. 6-7.

je nije kod njih pronašla. Istaknut ćemo činjenicu kako je pjesnikinja u prvim zbirkama ponudila tri verzije većine pjesama. Te tri verzije predstavljaju vid napretka gdje je autorica željela pokazati vremenske, psihološke i intelektualne razlike i utjecaje u pisanju poezije tokom 1945-1965. Time se oslikava sazrijevanje pjesnikinje na što je ona ponosna i jako zadovoljna onim o čemu je i kako pisala. Polazi od pjesme koja počinje tim naslovom *Potruga za srećom* (*al-Baḥṭ an al-sa'āda*) gdje govori ovako:

البحث عن السعادة

قد بحثنا عن السعادة لكن
ما عثرنا بكوخها المسحور
أبدا نسأل الليالي عنها
وهي سرّ الدنيا ولغز الدهور

“POTRAGA ZA SREĆOM”

Tragali smo za srećom ali,

Nismo je našli u začaranim dvorcima.

Neprestano zapitkujemo noći o njoj,

A ona je tajna života i zagonetka vremena.

Na mjestima traganja za srećom navodi kako je prošla mnoga mjesta, dugo vremena je utrošila lutajući, čime ukazuje na uzaludan trud, sama, ne želeći da joj sreća bude nametnuta već da se uvjeri u njeno postojanje, kao da je personificira. U želji da pojmi stvarnost, približi sebi shvatanje života, o sreći kaže kako je "tajna života" i "zagonetka vremena", nešto nedostižno, neshvatljivo. Kao trajni simbol u romantičarskim pjesmama noć je pratilac u ovakvim razmišljanjima gdje su okruženje samoća i tišina. Tad je doživljaj pjesme jači. Pjesnikinja svaku strofu vodi do vrhunca doživljaja opisujući traganje, a onda silazi do dna stanja u ljudskim dušama.

U pjesmi *Unutar dvoraca bogataša* (*Bayn al-quṣūr al-aḡniyā'*) o sreći i traganju za njom, Nazik al-Malaika govori ovako:

بين القصور الأغنياء

سرت بين القصر وحدي طويلا

أسأل العابرين أين الطروب؟

فأذا فتنة القصور ستار

خادع خلفه الأسى و الشحوب

“UNUTAR DVORACA BOGATAŠA “

Dugo sam lutala po dvorovima sama

Pitajući prolaznike gdje je radost?

Kad ono tamo, krinka dvora je varljivi zastor

Iza kojeg su tuga i umor.

Al-Malaika "tragajući" za srećom u pjesmama kreira tužno raspoloženje. Ritam pjesme je veoma usporen zastajanjem kod pitanja i davanjem filozofskih odgovora. Kako navodi pjesnikinja, u traganju ne pronalazi sreću ni kod bogatih na dvorovima, ni u njihovom bogatstvu i imetku, već opetuje shvatanje kako je život pun boli i teškoća koje se ne mogu otkloniti novcem. Bogatstvo je samo jedan segment života koji bi trebao biti u stanju omogućiti sve to, međutim, pjesnikinja nalazi kako je dvorac nedovoljan simbol tog bogatstva, jer je on samo paravan iza kojeg ljudi žive u teškoći. "Prolaznici" aludiraju na sve ljude koje je srela, stanja u kojima je bila. Uporno traženje ukazuje na neslaganje i nemirenje sa sudbinom gdje se želi pronaći smisao svakodnevnice i postići trajno zadovoljstvo. Bez upotrebe figura, misli, tropa, pjesnikinja u svojim razmišljanjima daje tumačenje sreće. Naglašen je pesimizam negacijama niko, ništa, ne može, čime se opetovano boji slika razočarenja životom. Sve bogatstvo i riznice "ne izbavljaju dvorci od muke" i "riznice nisu priuštile", nisu dovoljne da odagnaju jad i umor koji izaziva plač. Pjesnikinja direktno stavlja u fokus problem i nastoji pronaći rješenje. Ilustrira tugu kako kruži oko srca i riznice u prenesenom značenju koje ne omogućavaju blagostanje. Opetovano je izraženo duševno stanje pjesnikinjine nesreće. Kaže dalje u stihovima ove pjesme:

ليس تنجي القصور من ربقة الحزن

إذا طاف بالقلوب دجاه

كم غني يقضي الحياة شقيًا

مغرقًا في أنينه و بكاء

كل ما في الوجود من الأموال

لا يستطيع دفع الشقاء

كل تلك الكنوز ما غمرت قط

غنيًا بساعة من هناء.

Ne izbavljaju dvorci od muke tuge

Kad srcima kolaju strasti.

Koliko bogatih vodi jadan život

Uronjen u jecaje i plač.

Sva bogatstva ovog svijeta

Ne mogu odagnati teškoće.

Sve te riznice nisu priuštile

Bogatašu trenutak blagostanja.

U pjesmi *Kod monaha* ('*Inda al-ruhbān*) pjesnikinja također navodi razloge zbog kojih bi sreća trebala biti kod njih, pa kaže kako su oni otuđeniji od ovoga svijeta i shvataju njegovu prolaznost, stoga im ovosvjetsko ništa nije vrijedno. Monasi su se odvojili od svijeta i tragaju za istinskom srećom i oni su spoznali gdje sreća stanuje. Međutim, sreću ni kod njih nije našla jer su strasti te koje uništavaju dušu i ograničavaju horizonte svijesti. Navodimo stihove iz pjesme:

عند الرهبان

سر بنا نحو ذلك المعبد القائم

فوق الصحور بين الجبال
سر بنا سر بنا لعل لدى الرهبان
سر النعيم و الآمال.
هؤلاء الزهاد في القنّة البيضاء
حيث الصفاء ملء الوجود
علمهم يعرفون ما قد جهلنا
عن شهاب السعادة المفقود

“KOD MONAHA”

*Pođi s nama ka onom hramu
Na stijenama između planina.
Hajde, hajde, jer možda je
Kod monaha tajna blaženstva i nade.
Ovi isposnici u bijelim haljama,
Gdje čistoća ispunjava sve,
Znaju ono što mi zaboravismo,
O izgubljenoj sreći zvijezde padalice.*

U stihovima pjesme *Kod zlikovaca (Ma 'a al-ašrār)* ovako govori o traganju za srećom:

مع الأشرار

و رأيت الطعنة يحيون محزونين
بين الأوهام و الأشباح
ليس يشفيهم من الحزن و اليأس
دواء فالداء في الأرواح.

"KOD ZLIKOVACA"

Vidjela sam zlotvore kako tužno žive

Između iluzija i prikaza.

Ne pomaže im od tuge i jada ništa

Jer je bolest u dušama.

Bolesna duša je problem zbog kojeg zlikovci ne mogu doseći sreću. Konstantno traženje sreće polazi od tuge do bolesti, do krajnjeg pomirenja da sreću nije pronašla. Prenaglašeni pesimizam samo se preslikava iz strofe u strofu postavljajući tako svaku pjesmu u duboko jadanje nad životom.

U pjesmi *Kod umjetnika* ('*Inda al-fanānīn*) pjesnikinja govori o sreći kao o nečemu što se pojavi u različitim situacijama. Na rijetkim mjestima u poeziji Nazik al-Malaika je ton i ritam dovoljno razigran, poletan i radostan. Sam uvod sa ritmom poleta i zanosa uvodi nas u veselo raspoloženje, upotrebom glagola "raširi", "plovi", "usidri" dočarava nam sliku uzbuđenja. Pjesnikinja govori o nadi, sreći i pjesnicima, umjetnicima koji su u stanjima putovanja, traganja, mijenjanju mjesta kadri pronaći smisao ovog života i to u pjesmama, umjetnosti, poeziji, dakle u stvaranju, što jeste njena filozofija bitka. Kao da se naviješta tračak sreće na obalama gdje se skrivaju boje, svjetlo i radost. To su ključni elementi koji umjetniku daju "vjetar u leđa". Obale su simboli pristaništa i kraja lutanjima, prestanka traganja tamo gdje je mir i spokoj u kojem se stvara i sakuplja znanje. Ovdje se nagovješta spas i izlaz iz svih previranja u životima, napokon je pronašla "sjene željene sreće" i "osvjedočenu magiju", pjesnici su oni koji pričaju o "nadi", kao o nečem sretnom, tu je izvor, u druženju sa njima, "zastanimo kod njih". Uz njih želi da pronikne u sreću, da vidi kako oni provode život i "kako im prolaze dani". Aludira na doba "vide li noć?" u kojem se rađaju sve pjesničke ideje, u kojem stanju "suze i tuga" te da provjeri da li su u "zoru, smijeh i ljudi" prisutni. Opet nam kroz kontrastirane pjesničke slike teme noći i dana, tj. zore, tugu i smijeh, suze i ljude dočarava stvarnost. Donekle pesimizam pomiješan sa realizmom mijenja ton pjesme. Crno-bijeli svijet još uvijek je u pozadini rasuđivanja kod pjesnikinje.

عند الفنانين

انشري يا سفين أشرة السير

و شَقِي عِيَاب هذِي الحِيَاة
ثم ارسِي بنا على شاطِئِ الفنِّ
و بين الأشعار و الأغنيات
علْنَا و اجدون في ذلك الشَا
طِيء ظلَّ السعادة المتَمَنَى
عليهم قد ترشفوا شهدها السا
حر حتى صاغوه شعرا و فنَّا
طلما صَوَّرُوا لألحانهم ما
قد دعوهُ بِنشوة الفنَّان
طلما حدَّثُوا عن الأمل الحل
و و غَنُوا بالنور و الألوان
فلنقف عندهم إذن ولنراقب
ركب أيامهم و كيف تمرَّ
أتراها ليل و دمع و حزن؟
أم تراها فجر و ضحك و بشر؟

"KOD UMJETNIKA"

Raširi jedra lađo za put,

I plovi morima ovoga života,

Pa nas usidri na obale znanja,

Poezije i pjesama.

Možda nađemo na toj obali

Sjene željene sreće.

Možda su umjetnici okusili njenu osvjedočenu magiju

Dok skladaju poeziju i znanje,

*Pjevaju melodije,
zarad umjetnikova uzdignuća,
Sve dok pričaju o slatkoj nadi
I pjevaju o svjetlosti i bojama.
Zastanimo kod njih i pratimo
Kako im prolaze dani.
Vide li noć, suze i tugu?
Ili vide zoru, smijehove i ljude?*

4. TEMA REVOLUCIJE

Od samog djetinjstva pjesnikinja je drugačije doživljavala stvarnost i odnos spram nje je u svojim pjesmama prenijela nama. Taj odnos je uključivao poziv na promjenu¹⁷ bilo da se radi o pozitivnom ili negativnom aspektu tog poziva. Pjesnikinja nije vjerovala u pobunu i prkos, nije burno reagirala na društvene promjene ili javno pozivala na revoluciju, ali kroz njene pjesme protkane su izrazi, misli i osjećanja koji odjekuju u stvarnosti kao pozivi na poboljšanja¹⁸. Al-Malaika je bila izuzetno emocionalna, osjetljiva i povučena osoba. Najvjerojatnije da je svoju revolucionarnost, tj. ideju o nužnoj promjeni društva, slobodnije izražavala pjesmama. Njena mirna i dugotrajna borba bila je proces, borba za promjene, a oružje za borbu su ideja, misao i olovka. Kako i sama navodi u svojim crticama o sebi, njen otac nadjenuo joj je ime po poznatoj sirijskoj revolucionarki, aktivistkinji za prava žena Nazik al-'Abid¹⁹ (Nāzik al-'Abīd) od koje vjerovatno potiče ideja kulturne i političke revolucionarnosti.

Pisala je za i protiv revolucije. Najupečatljiviji osjećaj kojim je protkana gotovo svaka pjesma koja govori o revoluciji je otpor. Nekad je to u pjesmama žal nad mrtvima, domovinom, jadikovanje protiv sudbine, života, tragedija i sl. Negdje je to revolucija koja teži za preobrazbom shvatanja zbog besmisla ili nepravde. Pjesnikinja unutar pjesama pokazuje jake emocije tuge, a ipak melodičnog izraza koje su zasnovane na realističnom iskustvu životnih događanja koje nekada izazivaju revolt i otpor. Puno je razloga za pisanje o revoluciji, prvi je sigurno ograničenost u pogledu forme pjesama, protiv koje se pobunila time što je pokrenula pokret pisanja poezije slobodnim stihom, revolucija zbog dešavanja u društvu²⁰ koje su posljedice II svjetskog rata, revolucija protiv vlasti u društvu, revolucija protiv vlastitih osjećanja i nemogućnosti promjene ili čestih promjena u osjećanjima, te nemogućnost obuhvatanja i obuzdavanja istih, revolucija jedne žene koja je uspjela prodrijeti u elitni svijet

¹⁷ Revolucija u pozitivnom smislu i shvatanju mirnog pjesničkog poziva na promjenu, procesa koji će potrajati i čiji se rezultati neće desiti naglo. Vidi više na: [file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/953112.Raul Raunic Revolucije i legitimnost završno.pdf](file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/953112.Raul%20Raunic%20Revolucije%20i%20legitimnost%20završno.pdf) (zadnja posjeta: 5.6.2023.)

¹⁸Shaymaa Muhammad Kadhim, al-Zubaydi and Safaa Obaid Hussein, al-Haffidh, "Meaning of prison between reality and self in iraqi poetry", College of Education for human sciences, University of Babylon, više na: https://www.researchgate.net/publication/337951616_Meaning_of_Prison_Between_Reality_and_Self_in_Iraqi_Poetry_Al-Sayaab_and_Nazik_Al-Malaika_as_a_Model (zadnja posjeta: 30.5.2023.)

¹⁹ Sirijska revolucionarka koja se borila protiv otomanskog i francuskog kolonijalizma u Siriji, više na: https://en.wikipedia.org/wiki/Nazik_al-Abid (zadnja posjeta: 28.5.2023.)

²⁰ Frančesko, Gabrijeli, *Arapska književnost*, Svjetlost, Sarajevo, 1985, str. 267.

muškaraca te se postaviti kao neko ko je u stanju voditi novi pokret. Sve navedeno zasigurno je bilo teško breme za nositi i boriti se s njime. Stoga, ne čudi tema revolucije kao tema koja je crpila dosta napora u sučeljavanju s problemima.

4.1. Revolucija kao odraz vlastitih stanja

Njena pjesma *Revolucija protiv sunca* (al-Ṭawra ‘alā al-šams), koju je poklonila buntovnicima, najbolje prikazuje introspekcijsku revoluciju zbog nemogućnosti pronalaska rješenja i očajavanja zbog razočarenja. Gotovo sa ironijom više na sunce kao personifikaciju autoriteta, vlasti ili ega, gdje se pjesnikinja poistovjećuje sa likom u pjesmi, te navodi jasan početni stav: "stala je" kao da optužuje sunce. Personificira i srce koje izgara od prkosa i tuge, ali ipak živi u noći što ukazuje na živ organ. Taj kontrast dana i noći, sunca i tame stvara prevrat raspoloženja čime se aludira na izgradnju identiteta. U ove prve dvije strofe iskazana je tuga zbog uzaludnog života, potrošene mladosti. Pjesnikinja jasno kaže kako je tuga oblik pobune i otpora, aludirajući na vlastitu duhovnu revoluciju, a zatim indirektno poziva sve istomišljenike na zauzimanje stava, pobunu, kako je navela u posveti pjesme, buntovnicima.

Revolucija je slika tuge i pobune, poziv svima koji imaju srce da se okrenu rješavanju problema. U nedostatke pjesama slobodnog stiha, Nazik al-Malaika ubraja činjenicu pjesnikovog neprestanog "izlivanja" osjećaja i misli i nejasnog kraja pjesama. Al-Malaika tako govoreći o svojim osjećanjima izliva svoju dušu spram problema kojeg osjeća, prikazujući donekle vlastitu potragu za identitetom. Gotovo strateški ulazi u analizu problema od onoga što već zna, što želi i kako doći do toga. Pjesnikinja se obraća suncu, tj. poredi ga sa srcem, buntovnim i pobunjeničkim srcem, žaleći se na stanje. Riječima "neka te ne zavaraju maske", "tuga", "obrisi lica" pjesnikinja aludira na stanja duše koja su prolazna, skreće pažnju na otklanjanje onog što tišti srce. Žaljenje za propuštenim životom u riječima "srca koje je mladost platilo životom", asocira na mladost, godine koje više nema, te je preplavljena osjećajem tuge, žala za potrošenim životom. Nakon toga, zaključuje kako je tuga sredstvo spoznaje i otpora.

ثورة على الشمس

وقفت أمام الشمس صارخة بها

يا شمس, مثلك قلبي المتمرد
قلبي الذي جرف الحياة شبابه
و سقا النجوم ضيائه المتجدد
مهلا, و لا يخدعك حزن حائر
في مقلتي, و دمعة تتنهد
فالحزن صورة ثورتي و تمردي
تحت الليالي, و الألوهة تشهد

مهلا و لا يخدعك حزن ملامحي
و شحوب لون و ارتعاش عواظفي
و إذا كمحت على جبيني حيرتي
و سطور حزني الشعاري الجارف
فهو الشعور يثير في نفسي الأسى
و الدمع في هول الحياة العصف
و هي النبوة لم تطير فتمردت
بالحزن, في وجه الحياة الكاسف

- "REVOLUCIJA PROTIV SUNCA"

Stala je, vičući ispred sunca:

O sunce, ti si poput moga pobunjenog srca,

Srca koje je mladost platilo životom,

I napojilo zvijezde ponovnim sjajem.

Polako, neka te ne zavara zbunjena tuga

U mojim očima; i suze uzdahnu.

Jer tuga je slika moje revolucije i otpora

Ispod noći, a božanstvo svjedoči.

Polako, neka te ne zavara tuga moga lica

I bljedilo boja i treptaji osjećaja

koje sakrijem na zbunjenom čelu,

I linije pjesničke tuge.

To je osjećaj koji me rastužuje,

suze u olujnom užasu života.

To je vijest koja nije odletjela pa se pobunila

Tugom, u lice pomračenom životu.

Ono što al-Malaika ispoljava u ovoj pjesmi jeste pobuna iz srca, pobuna protiv onoga što je tišti i gdje postavlja pitanja koja se tiču formiranja identiteta "srca koje je mladost platilo životom", odnosa koji vladaju u svijetu "olujnom užasu života", ili preciznije u iračkom društvu koje je promijenilo ideje o ulogama i položaju žene. U pjesmama je iskazan alternativni ženski narativ moderne iračke kulture. Opetovano je spomenuta žena u prvoj rečenici. Naglašena je njena priroda odbijanja ograničenosti, okova koji nemaju smisla i zato ustaje protiv nepravde. Tugu navodi kao simbol revolucije, "tuga moga lica", treptaji osjećaja" i "zbunjeno čelo" kao validan argument za stanje u kojem se našla promatrajući stagnaciju društva i slijepo slijeđenje Zapada²¹. Tuga je pokretač revolucije koja se treba desiti u društvu, u svakom pojedincu, poput sunca koje prži, čime aludira na bol koju jako sunce izaziva i traži reakciju od pojedinca. Nazik al-Malaika je uspjela kao žena da ukaže na činjenicu da arapski čovjek nije imao snage da iskaže svoju emocionalnu i intelektualnu podijeljenost. Možda je razlog njenog kasnijeg nepojavljivanja u svijetu prevelik pritisak društvenih nedaća i nemogućnost popravljivanja stanja. Ovakve i slične, tihe revolucije uz prelaženje tema iz romantizma na realizam izražene su u mnogim pjesmama o društvenim pitanjima, naročito poslije revolucije u Iraku 1958. Kao

²¹ Nāzik, al-Malā'ika, *Yuḡayir alwānah al-baḥr*, Āfāq al-kitāba, Qāhira, 1998, str. 22.

predstavnicu pokreta slobodnog stiha i modernizma u arapskom svijetu, pozivala je na promjene i imperativ kritike politike, slično Adonisovom stavu koji smatra da je prava vrijednost arapskog moderniste 20. st. u njegovoj intelektualnoj pobuni i buntu.²² Bez buđenja iz uspavanosti nema ni napretka, a intelektualci moraju ponijeti to breme. Al-Malaika je doživljaj vlastitog otpora stanju pokazivala u pisanju o tome.

4.2. REVOLUCIJA KAO POZIV NA HUMANOST

Nazik al-Malaika poziva na revoluciju u nama samima i u drugima, promjenu kroz skretanje pažnje na one zaboravljene kategorije ljudi u društvu, a koji su posljedica nebrige o njima, zauzetosti svijeta i otuđenosti od drugoga. Ilustriramo primjer u pjesmi o djevojčici od jedanaest godina, koja je zaspala na ulici. Opet je iskazala osjećaj tuge i nemoći u riječima: "Kome da se žali?" Pitanje je postavljeno i poslano u eter te zahtijeva odgovor. Kao zaključak, na problem u drugoj strofi al-Malaika nudi odgovor: "čovječanstvo je izraz bez značenja", "milost je u knjigama", gdje naglašava trajnu negaciju humanosti. Pjesnikinja nam skreće pažnju na nepostojanje spasa, ljudskosti i empatije, prisutstvo ljudi sa maskama, tzv. civilizirano društvo, a produkt tog društva je neprimjetna bolest i nasilje koje se naziva čovječnost. Prikazala nam je filozofsko gledanje na društvo u cjelini, koje se krije iza izraza, za kojeg ne važi poziv na djelo, već je dovoljno dobro da je to zapisano i da će neko to pročitati. Izražen je sarkazam u njenim riječima "ljudi su maske lažnih boja". Pokušala je, svojstveno njoj, na suptilan način ukazati na zapostavljene i zanemarene. Kao da vodi unutrašnji dijalog istovremeno pita i daje odgovore na postavljena pitanja. Na kraju izražava gađenje i poziv na "stid", zbog toga što je čovjek mrtve duše.

نائمة على الشارع

... و لمن تشكو؟ لا أحد ينصت أو تعنى

البشرية لفظ لا يسكنه معنى

و الناس قناع مصطنع اللون كذوب

²² Muhsin J, al-Musawi, *Arabic poetry Trajectories of modernity and tradition*, Routledge, New York, 2006, str. 10. Dostupno na <https://online.fliphtml5.com/dttru/sdac/#p=350> (zadnja posjeta 11.6.2023.)

خلف وداعته اختبأ الحقد المشبوب

المجتمع البشري صريع رؤى و كؤوس

و الرحمة تبقى لفظاً يقرأ في القموس

و النيام في الشارع ييقظون بلا مأوى

لا حمى تشفع عند الناس و لا شكوى

هذا الظلم المتوحش باسم المدنيه

باسم الإحساس, فواجل الإنسانية.

- "ZASPALA NA ULICI"

...

A kome da se žali?

Čovječanstvo je izraz bez značenja.

Ljudi su maske lažnih boja,

Iza blagosti mu se sakrila gorka mržnja.

Ljudska zajednica puna pehara i trofeja

A milost je riječ iz rječnika.

Zaspali na ulicama bez skloništa,

Ni groznica, ni žaljenje ne zauzimaju se kod ljudi.

Ovo okrutno nasilje u ime građanstva,

U ime saosjećanja, stidite se vaše ljudskosti.

4.3. REVOLUCIJA KAO POZIV NA MORALNO BUĐENJE

Često je al-Malaika u svojim člancima i predavanjima upozoravala na položaj žena u iračkom, patrijarhalnom društvu koji je bio nepravedan²³. Bila je članica *Udruženja pokreta žena* koje nije potrajalo dugo, a zalagalo se za prava žena. Al-Malaika je upozoravala na kulturološke i vojne oblike invazije i ukazivala na jasno pasivan odnos Arapa u prihvatanju jeftine i štetne robe tzv. superiornog Zapada. Naglašavala je činjenicu gubitka morala, širenje pesimističnog duha, napuštanje kur'anskih i duhovnih vrijednosti od strane novih generacija, te prevođenje zapadnjačkih književnih djela kao odraz slabljenja arapske književnosti.²⁴ Usmjeravala je pažnju na mjesto žene u nesređenom društvu, punom previranja i disfunkcionalnom na svakom planu imajući na umu posljedice dešavanja II svjetskog rata i političke smjene vlasti. Revolucija u slučaju Nazik al-Malaika nije nasilna, ona je suptilno izražena u stihovima, primjerima iz teške i okrutne životne stvarnosti. Zapitamo se zašto naslov "Zaklana plesačica"? Zaklana je tako teška riječ koja izaziva dubok osjećaj boli, u kontrastu je sa plesačicom. Upravo takvu je želi opisati al-Malaika ukazujući na položaj žene. Ilustrira nam kako je plesačica zaklanog srca, aludirajući na ubijeno srce koje ne treba da postoji, žena koja nema srca je samo lutka, ona koja pleše i pjeva. Ne traži se od nje nikakva reakcija, kako ilustrira al-Malaika, navodeći "suze" ne, "revoluciju" ne, "eksploziju" ne. Ona ne treba da djeluje, zaključuje al-Malaika, svejedno će sve proći ili biti zaboravljeno, u stihovima: "rana se smirila i zaspala", "neke tuge će biti zaboravljene i jadi". Navodimo nekoliko strofa iz pjesme *Zaklana plesačica* koje najupečatljivije pokazuju devijantnosti društva:

²³ Muhamed Raysul, Hoque, "Nazik al-Malaika: the Poetess of Common People", *Arabic Language, Literature & Culture*, Volume 4, issue 4, december, 2019. Više na : <https://www.sciencepublishinggroup.com/journal/paperinfo?journalid=199&doi=10.11648/j.allc.20190404.12> (zadnja posjeta: 23.5.2023.)

²⁴ Salih, J. Altoma, "Nazik al-Mala'ika's poetry and its critical reception in the West", Free library. Više na: <https://www.thefreelibrary.com/Nazik+al-Mala%27ika%27s+poetry+and+its+critical+reception+in+the+West.-a020576620> (zadnja posjeta: 1.6.2023.)

الراقصة المذبوحة

ارقصي مذبوحة القلب و غني
واضحكي فالجرح رقص و ابتسام
اسألني الموتى الضحايا أن يناموا
و ارقصي أنت و غني و اطمأني

أ دموع؟ أسكتني الدمع السخينا
و اعصري من صرخة الجرح ابتساما
أ انفجار؟ هدأ الجرح و ناما
فاتركيه واعبدي القيد المهينا

ثورة؟ لا تبغضي السوط الملحا
أي معنى لاختلاجات الضحايا؟
بعض أحزان ستنسى , و رزايا
و قتل أة قتيلان , و جرحى .

...

انتفاضات؟ و في الشعب بقايا
من عروق لم تسل نبع دماء؟
انفجارات؟ و بعض الأبرياء
بعضهم لم يسقطو بعد ضحايا؟

- " ZAKLANA PLESAČICA "

Pleši, ti zaklanog srca i pjevaj.

Smij se, rane su ples i osmijesi.

Reci mrtvim žrtvama da spavaju.

Ti pleši, pjevaj i budi mirna.

Zar suze? Umiri vrele suze,

Iscijedi iz rana osmijeh.

Zar eksplozija? Rana se smirila i zaspala,

Ostavi je i poštu ponižavajući okov.

Revolucija? Ne mrzi teški bič.

Šta znače grčevi žrtava?

Neke tuge bit će zaboravljene i jadi,

I ubijeni ili dva i ranjeni.

Pobune? A u ljudima ostale

vene iz kojih nije istekla krv?

Eksplozije? A neki nevini,

neki od njih nisu još postali žrtve?

4.4. REVOLUCIJA, DOMOVINA I SLOBODA

Pjesnikinja je povodom revolucije protiv britanske kolonijalističke vlasti u Iraku 1958. napisala pjesmu *Pozdrav iračkoj republici* (Tahiyya li al-ġumhūriya al-ʿirāqiyya). U ovoj pjesmi prikazana je radost koju je spomenula pet puta u svakoj prvoj strofi slaveći u svakom stihu činjenicu oslobođenja države od kraljevskog režima, kada je proglašena republika. Prikazana

nam je jedna domoljubna pjesma obojena bojama ponosa, sreće i zadovoljstva.²⁵ Napokon se u jeziku vidjela promjena od teme, preko ritma do izraza. Svaka naredna strofa počinje ili završava riječima "naša republika" s usporedbama radosti, djeteta, dobrote, svjetla, cvijeća, krvi. Pjesnikinja podvlači tu činjenicu revolucije i skreće pažnju na čovjekovu ispunjenost životnom srećom ukoliko je siguran i miran u svojoj domovini, oslobođen nepravde i režima koji je vladao, kao da je osvojila nove teritorije za pjesnička izražavanja, što je arapski čovjek veoma dugo čekao. Al-Malaika je ovom i mnogim drugim pjesmama ukazala na još uvijek živo tijelo arapskog društva koje ne miruje pod opresijom, daje znakove života, budi se revolucijom i bori za to društvo. Dala je slike republike poput svjetla, mira, mirisa ugone čime aludira na sva čula koja su zadovoljena ugodom. Riječ "napokon" upućuje na dugo čekanje da se "san" ostvari, aludirajući na to da je teškoća predugo trajala pa je narod konačno dočeka slobodu.

تحية للجمهورية العراقية

...

جمهريتنا دفقة خير مسكوبه

تقطر ايماناً و عروبه

جمهريتنا ضوء, عطر, و عذوبه

تقطر من أحرفها الطبيعه

كانت حلماً ضاع إلى زرقته الباب

كانت أشواقاً مشبوبه

يحجبها غيمٌ و ضباب

و أخيراً نحن لمسناها

بأكفٍ راعشة فرحاً و ملكناها

²⁵ Amthal, Mohammed Abbas i Susan, Taha Ahmad, "Nazik al-Malaika: Perusals and translations", College of education, Dept. of English, više na:

<https://basicedu.uodiyala.edu.iq/uploads/DHAMYA5/%D8%B5%D9%88%D8%B1%20%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%AF%D8%B1%D9%8A%D8%B3%D9%8A%20%D8%A7%D9%84%D9%83%D9%84%D9%8A%D8%A9/%D9%82%D8%B3%D9%85%20%D8%A7%D9%84%D8%AD%D8%A7%D8%B3%D8%A8%D8%A7%D8%AA/%D8%A7%D9%86%D9%83%D9%84%D9%8A%D8%B2%D9%8A/Nazik%20Al-%20Malaika%20Perusals%20and%20Translations.pdf> (zadnja posjeta: 29.3.2023.)

"POZDRAV IRAČKOJ REPUBLICI"

...

Naša republika je prosuti pljusak dobra.

Izlio je vjeru i ujedinjenje.

Naša republika je svjetlost, miris, ugoda,

Iz njenog imena istječe priroda.

Bila je izgubljeni san iza plavetnila vrata,

Bila je duga čežnja

Prekrivena oblacima i maglom,

Ali smo je konačno dotaknuli,

Drhtavih ruku, čuvali je.

U navedenoj pjesmi opisan je žar oduševljenja slobodnom domovinom koja je "svjetlost, miris, ugoda", ponos okićen neopipljivim vrijednostima, apstraktnim imenicama riječima "prosuti pljusak dobra" koji je uspoređen sa dobrotom i svjetlom koje grli i obasjava. Asindetsko nizanje riječi stilski ukazuje na zanos kojim je izražena crta al-Malaikinog patriotizma. Domovina je opisana kao "izgubljeni san", "duga čežnja", kao da je nešto imaginarno, ali na kraju ipak dosežno. Opisana je zanesenost koja izvire iz činjenice slobode, dugo iščekivane, čime je radost sveopća, prolivena, rasuta, stigla do svakoga i svugdje. Višestrukost poređenja u pjesmi ukazuje na značaj svekolike ispunjenosti radošću, kao da se svaki pedalj zemlje veseli, svaki dio vasiona uživa ispunjen mirisima i ugodama. Revolucija je tema koja je probudila žar u arapskom čovjeku i ukazuje na njegov puls.

ZAKLJUČAK

Uzimajući u obzir vrijeme u kojem se Nazik al-Malaika pojavila i radila, njen doprinos modernoj arapskoj poetici je ostao još uvijek nemjerljiv. Njeno rođenje nakon Prvog svjetskog rata, odrastanje u intelektualnoj porodici usmjerenoj rješavanju raznih pitanja arapskog jezika, suočavanje sa posljedicama Drugog svjetskog rata, uveliko su odredili tematiku njenih radova. Sredine u kojima je živjela i radila, te okolnosti koje su je zadesile u tim sredinama oslikane su u njenim pjesmama.

Nazik al-Malaika je književnica koja je unijela mnoge promjene u arapskoj poetici. Najveći doprinos leži u području poezije gdje je poezijom slobodnog stiha unijela svježinu novih izraza obogativši time cjelokupni jezik novim iskazima stvarnosti. Arapsku poetiku nije obogatila samo poezijom već i književno-kritičkim studijama, te brojnim stavovima o modernom društvu u cjelini.

Al-Malaika je u svojim kontrastiranim temama pjesama opisivala život i smrt, sreću i tugu, nesreću i radost, a sve je protkala lirskim opisima prirode u čemu se krije njen senzualni ženski karakter. Teme o kojima piše, uglavnom navodi na samom početku pjesama, a onda ih detaljno razrađuje analizirajući njene filozofske i sociološke aspekte. Utjecaj stranih autora kako književnika, mislilaca i drugih, pomogao je formiranje njene ličnosti što je uveliko primjetno u njenom cjelokupnom opusu. Nastojala je dokučiti i ponuditi analizu svakog stanja kroz koje je prolazila, na putu od pesimističnog romantizma do gotovo ironičnog realizma i na kraju poetskih izraza moderne, te u nekim vjerskim temama dosegnuti najvažnije pitanje sreće. Uspjela je na arapskom jeziku, dugo čuvanom od izmjena, bez ograničenja forme, ponuditi mnoštvo osjećanja, pitanja i misli koje se tiču savremene arapske književnice. U ovom radu predstavljene su tri ključne teme: smrt, potraga za srećom i tema revolucije koje su na neki način sukus al-Malaikinog rada. O smrti govori krajnje pesimističnim tonom i ne vidi svrhu života, tako da nam je s početka dala jasnu sliku i o pogledima na sam život. O sreći također govori kao o nedostižnoj vrijednosti, koja, kako zaključuje, na ovom svijetu ne postoji, jer je puno prepreka unutar samih ljudi na putu do nje. Ukazuje na pokvarenost ljudskih duša kad se odaju negativnostima, slijeđenju poriva i zanemarivanju dobra. Na kraju, revolucija kao glavna karakterna crta Nazik al-Malaika pratila je mnoge pjesme u kojima je nastojala probuditi svijest uspavanog "arapskog čovjeka" i oživjeti jezik kroz nove upotrebe izraza, dajući im nova

značenja koja živi i koristi čovjek modernog doba. Htjela je probuditi ljubav prema baštini arapskog jezika i domovini koju ne smiju napustiti bez obzira na patnje i nevolju kroz koju pojedinci prolaze. Nazik al-Malaika snažno želi da se jezik koristi kao sredstvo kulturalne komunikacije, duboko vjerujući da je jezik temelj i oruđe stvaralaštva. Cijeli svoj životni vijek uložila je u prikazivanje vlastitog viđenja svijeta, ponudila neka od rješenja za goruće probleme arapskog čovjeka i bila na usluzi arapskom jeziku. Bila je pjesnikinja u punom smislu te riječi, pisala je o onom što je znala, osjetilno opažala: viđenjima, imaginacijama i intuiciji.

Možemo zaključiti kako se ostavština Nazik al-Malaika ogleda u širokoj rijeci izraza iz čijih će se korita napajati buduće generacije pisaca svekolike poezije, ne samo arapske.

المخلص

نازك الملائكة واحدة من أبرز ممثلي الأدب العربي الحديث و هي رائدة في شعر الحر , انطلق الحركة شعر الحر على يدها . بدأت تنظم القصيدة الحرة منذ صغرها و أدركت أنهاستغرس تأثيرا كبيرا على طريقة الكتابة الشعر عامة. هذه السنة يحتفل العالم العربي بذكرى مئة سنة عيد ملاد نازك الملائكة. من بالغة أهمية طرح السؤال ما هو السر في ظهور نازك الملائكة و ماذا قدمت للأدب العربي؟

تقدمت بابداعها بتعبير عن احساسها و رؤيتها للواقع خاصة في العراق قي وسط قرن ماضي.

تركت القصيدة العمودية و أسست الأصول لشعر الحر. صورت لنا صورة الإجتماعية و الشعبية في العراق و فلسطين أبرزت صورة الإنسان في حالات حزن ,قلق, موت, مأساة, غضبه و سعادته. كانت شاعرة للحياة

تركت أثرا كبيرا في تراث الشعرية العربية خاصة أنها امرأة و تفوّقت في العالم الرجال و أصبحت أيقونة الأدب العربي كانت حارسة على اللغة العربية و أبقنت بأن الشعر فنّ و ابداع .

IZVORI

1. al-Malā'ika, Nāzik, *Dīwan Nāzik al-Malā'ika*, Muğalad al-awal, Dār al-'awdah, Bayrūt, 1997.
2. al-Malā'ika, Nāzik, *Dīwan Nāzik al-Malā'ika*, Muğalad al-ṭani, Dār al-'awdah, Bayrūt, 1997.
3. al-Malā'ika, Nāzik, *Qaḍāyya al-ši'r al-mu'aşir*, Dār al-'ilm li al-malāyīn, Bayrūt, 1428. h.

LITERATURA

1. al-Malā'ika, Nāzik, *Yuğāyiru alwānah al-baħr*, Āfāq al-kitāba, Qāhira, 1998.
2. Al-Musawi, Muhsin J, *Arabic poetry, Trajectories of modernity and tradition*, Routledge, New York, 2006.
3. Božović, Rade, *Savremena poezija arapskog istoka* (Bahrejn, Irak, Jordan, Kuvajt, Libija, Sirija), Bagdala, Kruševac, 1980.
4. Duraković, Esad, *Tisuću i jedna noć*, V.B.Z. d.o.o, Zagreb, 2010.
5. Duraković, Esad, *Orijentologija, Univerzum sakralnoga teksta*, Tugra, Sarajevo, 2007.
6. Gabrijević, Frančesko, *Arapska književnost*, Svjetlost, Sarajevo, 1985.
7. Mufaku, Muhamed, Duraković, Esad, *Savremena poezija Sirije*, Bagdala, Kruševac 1983.
8. Muftić, Teufik, *Arapsko-bosanski rječnik*, al-Kalem, Sarajevo, 1997.
9. Sarajkić, Mirza, *Pjesnici Temuza: uvod u savremenu arapsku poeziju*, Centar za napredne studije, Sarajevo, 2020.
10. Solar, Milivoj, *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

INTERNET

1. Abbas, Amthal Mohammed i Ahmad, Susan Taha, "Nazik al-Malaika: Perusals and translations", College of education, Dept. of English, dostupno na:
<https://basicedu.uodiyala.edu.iq/uploads/DHAMYA5/%D8%B5%D9%88%D8%B1%20%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%AF%D8%B1%D9%8A%D8%B3%D9%8A%20%D8%A7%D9%84%D9%83%D9%84%D9%8A%D8%A9%D9%82%D8%B3%D9%85%20%D8%A7%D9%84%D8%AD%D8%A7%D8%B3%D8%A8%D8%A7%D8%AA/%D8%A7%D9%86%D9%83%D9%84%D9%8A%D8%B2%D9%8A/Nazik%20Al-%20Malaika%20Perusals%20and%20Translations.pdf> (zadnja posjeta 29.3.2023.)
2. al-Khamisi, Fatima Ali, "al-Mala'ika and the identity crisis of an Arab woman", *American International Journal of Contemporary Research*, vol.7, No. 1, mart 2017. Dostupno na: https://www.ajcrnet.com/journals/Vol_7_No_1_March_2017/9.pdf (zadnja posjeta: 27.5.2023)
3. al Tameemi, Saeed Abdul-Ridha Khamees, "The concept of modernity in modern arabic poetry", *Palarch's Journal of Archaeology of Egypt/Egiptology* 17(07) 1673-1691.ISSN 1567-214x. October, 2020. Dostupno na:
<https://archives.palarch.nl/index.php/jae/article/view/8700> (zadnja posjeta: 13.06.2023.)
4. Altoma, J. Salih, "Nazik al-Mala'ika's poetry and it's critical reception in the West", Association of Arab-American university graduates, *Arab Studies Quartely*, Vol. 19, Issue 4. Više na: <https://www.thefreelibrary.com/Nazik+al-Mala%27ika%27s+poetry+and+its+critical+reception+in+the+West.-a020576620> (zadnja posjeta 1.6.2023.)
5. al-Zahrani, Hatem, "The poet's self image versus authority in arabic poetry: between clasical and modern", Washington, 2019. Dostupno na:
https://repository.library.georgetown.edu/bitstream/handle/10822/1055995/Alzahrani_georgetown_0076D_14360.pdf?sequence=1&isAllowed=y (zadnja posjeta: 5.6.2023.)
6. al-Zubaidi, Shaymaa Muhammad Kadhim and al-Haffidh, Safaa Obaid Hussein, "Meaning of prison between reality and self in iraqi poetry", Colllege of Education for

human sciences, University of Babylon. Više na:

https://www.researchgate.net/publication/337951616_Meaning_of_Prison_Between_Reality_and_Self_in_Iraqi_Poetry_Al-Sayaab_and_Nazik_Al-Malaika_as_a_Model

(zadnja posjeta: 30.5.2023)

7. Hoque, Muhamed Raysul, "Nazik al-Malaika: the Poetess of Common People", *Arabic Language, Literature & Culture*, volume 4, issue 4, december, 2019. Više na: <https://www.sciencepublishinggroup.com/journal/paperinfo?journalid=199&doi=10.11648/j.allc.20190404.12> (zadnja posjeta 11.07.2023.)
8. Raunić, Raul, "Revolucija i legitimnost" dostupno na: file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/953112.Raul_Raunic_Revolucije_i_legitimnost_zavrsno.pdf (zadnja posjeta 5.6.2023.)
9. Rubin, Allisa J., "Nazik al-Malaika, 83, Poet Widely Known in Arab World, is dead", dostupno na: <https://www.nytimes.com/2007/06/27/arts/27malaika.html> (zadnja posjeta 3.4.2023.)
10. Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Nazik_al-Abid (zadnja posjeta 28.5.2023.)